

*Кравець Віталій Михайлович,
професор кафедри теорії, історії та філософії права
Національної академії внутрішніх справ,
кандидат юридичних наук, доцент*

СУЧАСНА НАУКОВА КОНЦЕПТУАЛІЗАЦІЯ ПРАВОВОЇ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

У сучасному світі одним із найбільш багатозначних процесів, який впливає на всі сфери життя людини, держави, суспільства є глобалізація. З розвитком технологій та поступовим переходом людства до цифрового суспільства цей процес ще більше прискорився і на думку багатьох сучасних вчених, став важливим викликом ХХІ століття.

Складність феномену глобалізації та масштаби її проявів обумовлюють полеміку з приводу визначення глобалізації. У широкому розумінні глобалізація – це, з одного боку, процес переростання національних і регіональних проблем в загальносвітові, а з іншого – формування загального господарського, соціального і природно-біологічного середовища в планетарному масштабі. У вузькому розумінні – вона трактується тільки в соціоекономічному аспекті, як перетворення національних, соціальних і господарських структур на цілісну і єдину геосоціоекономічну реальність.

Глобалізація як соціальне явище сприймається достатньо суперечливо. Суперечність виявляється як в розумінні суті й змісту, так і в розробці й описах загальної моделі глобалізації, її наслідків. Одні дослідники вважають процеси глобалізації стихійними та неминучими, інші – цілеспрямованими, а треті говорять про поєднання різних тенденцій. Одні бачать у цих процесах цілеспрямовану та «руйнівну» діяльність досить невеликої групи зацікавлених держав, інші вважають їх об'єктивними, відкритими та взаємовигідними. Треті вказують на те, що, незважаючи на певну стихійність, нелінійність та природність процесів глобалізації, вони мають нині певну спрямованість і зазнають часткової координації на користь деяких держав. Діапазон думок тут досить широкий, проте слід зазначити, що, незважаючи на тривалий час наукового вивчення даного явища і незважаючи на значну кількість наукових досліджень, присвячених глобалізації, питання про поняття та зміст феномена глобалізації залишається відкритим для обговорення, ця тема далеко не вичерпана.

У розв'язанні проблем глобалізації визначну роль відіграють правові чинники. Правова глобалізація є одним з найважливіших аспектів загальної глобалізації в сучасному світі й відображає всебічний її вплив на державно-правову сферу, що веде до трансформації, зміни й модернізації державно-правових інститутів, норм і відносин у рамках національного та наднаціонального права.

Правова глобалізація є процесом створення світового правового простору, у якому національні правові системи згодом мають втратити своє значення. Однак, практика свідчить, що правова глобалізація, як правило, відбувається між державами, що належать до однієї цивілізаційної сім'ї. Наприклад, створення

наднаціональних механізмів правового регулювання в Євросоюзі було б неможливим, якби держави, що входять до цього союзу, не були б близькими культурно, економічно, релігійно.

Друга особливість правової глобалізації – вона носить в основному регіональний характер, тобто активніше зближуються правові системи держав, що належать до одного регіону світу. Вплив правової глобалізації відбувається у трьох основних напрямках: на стадії правотворчості, у законодавстві та відображається у джерелах права. Звісно ж, що ця класифікація не зовсім повна. Глобалізаційні процеси впливають на велику кількість елементів правової системи. Однозначно можна виділити такі елементи правової системи, що відчують вплив глобалізації: правова культура, правосвідомість, правове виховання, правотворчість, правозастосування, тлумачення права.

Третя особливість правової глобалізації – вона впливає на більшість елементів правової системи держави і торкається всіх без винятку галузей права. У галузях приватного права глобалізація виявилася у виникненні нових структурних елементів системи права, що мають комплексний характер, предметом регулювання яких є різні види підприємницької та корпоративної діяльності (банківське право, енергетичне право тощо), а також формування єдиних стандартів правового регулювання правовідносин транснаціонального характеру. У свою чергу, у галузях публічного права глобалізація проявляється у створенні наднаціональних механізмів правового регулювання, наприклад, у створенні інститутів міжнародних договорів, наднаціональних органів правового регулювання, наднаціональних судових органів тощо.

Четвертою особливістю правової глобалізації є необхідність у певній легітимації населенням правових змін, що приходять ззовні (наприклад, легалізація легких наркотиків, одностатевих шлюбів, заборона абортів). Тільки за умови прийняття населенням правових змін, що відбуваються через глобалізаційні процеси, можлива їх реальна інтеграція в правову систему.

Ще однією особливістю правової глобалізації є те, що в цьому процесі дедалі більшою силою починають володіти транснаціональні корпорації та інші міждержавні об'єднання, а не держави. Відбувається це тому, що сучасні економічні процеси більшою мірою потребують не національного, а «гармонізованого» глобального правового регулювання. На порядку денному вже стоїть питання про нові глобальні правові механізми регулювання міждержавних відносин у галузі економіки та торгівлі. Тож правова глобалізація покликана забезпечити юридичне оформлення та легітимність інститутам та елементам транснаціональних економічних об'єднань.

Таким чином, правова глобалізація має свої особливості і розглядається як загальносвітова тенденція до зближення правових систем і формування наднаціональних механізмів правового регулювання. З метою збереження національної самобутності, національної культури, забезпечення безпеки необхідно запобігати негативному впливу тотальної уніфікації, контролювати процеси правової глобалізації.

